

УДК 371.3:811.162.2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ КРІЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ МАРІЇ ПЕНТИЛЮК

Сергій ОМЕЛЬЧУК, професор кафедри слов'янських мов та методик їх викладання, декан факультету іноземної філології Херсонського державного університету, доктор педагогічних наук, доцент

Розглянуто сучасні тенденції в теорії і методиці навчання української мови крізь призму наукових праць Марії Пентиліук, перспективні для розвитку лінгводидактичної науки в XXI ст. У визначенні концептуальних засад навчання української мови враховано зміну парадигми філософії освіти, що відбувається в сучасному освітньому просторі; переорієнтування мовної освіти зі знаннєвого підходу на компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований; прогресивні лінгвістичні теорії і концепції, нові аспекти вивчення мови тощо.

Ключові слова: тенденція, українська лінгводидактика, мовна освіта, підхід до навчання мови, Марія Пентиліук.

Сергей ОМЕЛЬЧУК. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В УКРАИНСКОЙ ЛИНГВОДИДАКТИКЕ В АСПЕКТЕ НАУЧНЫХ РАБОТ МАРИИ ПЕНТИЛЮК

Рассмотрены современные тенденции в теории и методике обучения украинскому языку в аспекте научных работ Марии Пентиліук, перспективные для развития лингводидактической науки в XXI веке. В определении концептуальных основ обучения украинскому языку учтено изменение парадигмы философии образования, которое происходит в современном образовательном пространстве; переориентация языкового образования со знаниевого подхода на компетентностный, деятельностный, личностно ориентированный; прогрессивные лингвистические теории и концепции, новые аспекты изучения языка.

Ключевые слова: тенденция, украинская лингводидактика, языковое образование, подход к обучению языку, Мария Пентиліук.

Serhii OMELCHUK. CURRENT TENDENCIES IN UKRAINIAN LINGUODIDACTICS IN THE LIGHT OF MARIIA PENTYLIUK'S SCIENTIFIC WORKS

In the article it is singled out the current trends in theory and methodology of teaching Ukrainian language in the light of Mariia Pentyliuk's scientific works that have great potential to the development of linguodidactics in the 20th century. The paradigm shift of the philosophy of education that occurs in the current educational space is taken into account in the determining of conceptual principles of teaching Ukrainian language; preference of language education to competent, active and person-orientated approach; advanced linguistic theories and concepts, new aspects of language learning etc.

Keywords: tendency, Ukrainian linguodidactics, language education, the approach to teaching language, Mariia Pentyliuk.

Тенденції розвитку освіти в дидактиці кваліфікують як напрями, у яких відбувається розвиток освіти як системи [7, 420]. Водночас іншомовне слово *тенденція* відповідно до академічного тлумачного словника української мови має четверо значень: «1. Напрямок розвитку чого-небудь. 2. Прагнення, намір, властиві кому-, чому-небудь. 3. Провідна думка, ідея художнього, наукового та ін. твору; ідейне спрямування. 4. Упереджена думка, ідея, теза, що не впливає логічно з самого розвитку подій, з художніх образів, а нав'язується читачеві» [16, 72]. Практичний словник синонімів української мови

С. Караванського до цього слова в першому значенні подає синоніми *напрямок, течія* [3, 382]. Етимологічно лексема *тенденція* походить від рос. і болг. *тенденция*, білоруськ. *тэндэнцыя*, польськ. *tendencja*, словацьк. *tendencia*, верхньолужицьк. *tendencja*, макед. *тенденција*, сербськочорв. *тенденција*, словен. *tendencia*; запозичення із західноєвропейських мов: нім. *tendenz*, фр. *tendance*, англ. *tendency* походять від старолат. *tendentia* «спрямованість, направленість» [2, 545].

Для найточнішого пояснення цього поняття звернемося до філософського енциклопедичного

словника, у якому тенденцію витлумачено як багатомірне поняття, що позначає напрям розвитку будь-якого явища чи процесу. Зокрема, одному і тому самому явищу можуть бути властиві різні й навіть протилежні тенденції [18, 674]. Крім цього, важливого значення надано виокремленню основної (домінувальної) тенденції.

З огляду на зазначене **тенденціями** в українській лінгводидактиці вважаємо стратегічні напрями навчання української мови на всіх освітніх рівнях (дошкільному, шкільному, вишівському, післядипломному тощо), зумовлені змінами в розвитку суспільства й освітніми цілями, що концептуально визначають мовну освіту особистості. Іншими словами, окреслення тенденцій у методиці навчання української мови – це прогнозування в галузі лінгводидактики, визначення стратегій освітнього педагогічного процесу та формування концептуально значущих напрямів мовної освіти особистості.

Підґрунтям визначення методичних тенденцій у царині навчання української мови першої половини ХХ ст. становлять концептуальні погляди В. Масальського, А. Медушевського, С. Чавдарова, М. Шкільника. Глибоке осмислення сучасних тенденцій неможливе без системного аналізу напрямів методичної думки другої половини ХХ ст. у наукових працях О. Біляєва, В. Мельничайка, Л. Паламар, К. Плиско, Л. Скуратівського, Г. Шелехової.

Сучасні тенденції в українській методиці навчання української мови формує потужний корпус докторів наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова): у царині дошкільної і початкової лінгводидактики В. Бадер, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Н. Горбунова, Т. Котик, Н. Луцан, О. Трифонова, О. Хорошковська; в основній і старшій школі З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, В. Загороднова, С. Караман, І. Кучеренко, О. Кучерук, Л. Мамчур, С. Омельчук, Е. Палихата, І. Хом'як, С. Яворська; у лінгводидактиці вищої школи І. Дроздова, К. Климова, О. Ковтун, О. Копусь, О. Любашенко, А. Нікітіна, Г. Онкович, Н. Остапенко, Т. Симоненко. Важливу роль у визначенні тенденцій вітчизняної лінгводидактичної науки кінця ХХ – початку ХХІ ст. безсумнівно становлять наукові праці Марії Пентилюк – доктора педагогічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, члена редколегій провідних всеукраїнських фахових видань і збірників наукових праць тощо.

Мета нашої наукової розвідки – окреслити сучасні тенденції в українській лінгводидактиці крізь призму наукових праць Марії Пентилюк. Джерельною базою слугували шкільні і вишівські підручники, навчально-методичні посібники, концепції, навчальні програми, статті, методичні рекомендації, автором або співавтором яких є Марія Пентилюк.

На визначення стратегічних напрямів у вітчизняній лінгводидактиці впливає передусім зміна парадигми філософії освіти, що відбувається в українському освітньому просторі на початку ХХІ ст., орієнтиром якої є формування особистості, здатної творчо мислити, саморозвиватися й адаптуватися в соціумі. З огляду на це формування мовної особистості учня, на переконання Марії Пентилюк, – важлива проблема сучасної лінгводидактики. Аналізуючи цю проблему, учена наголошує на тому, що «на сучасному етапі розвитку лінгводидактики як науки зростає роль формування особистості, що вміє здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поновлювати й оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності» [15, 58]. Основу формування такої особистості Марія Пентилюк убаचाє в розвиткові «індивідуальних якостей мовотворчості, забезпечення вільного самовираження особистості, виховання патріота України» [11, 40]. До того ж важливого значення науковець надає формуванню національно-мовної особистості, якій властиві національний спосіб мислення, національна свідомість і самосвідомість, національний характер, український менталітет, національно-культурна мотивація тощо.

Загалом до найголовніших концептуальних засад сучасної вітчизняної лінгводидактики Марія Пентилюк зараховує:

- 1) українська мова в усіх типах середніх і вищих навчальних закладів є засобом формування й розвитку мовної особистості, національно свідомого громадянина України;
- 2) навчання української мови спрямоване на виховання мовної особистості – людини, яка любить, знає й береже українську мову, з повагою ставиться до неї як до мови нашої держави, володіє її виражальними засобами, користується нею у своїй професійній діяльності і в повсякденному житті;
- 3) формування й розвиток мовної особистості здійснюється в процесі оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, говорінням, читанням і письмом, сприйманням і продукуванням мовлення;
- 4) навчання української мови здійснюється в особистісному, когнітивному, комунікатив-

но діяльнісному, компетентнісному, функційно-стилістичному та інших аспектах;

5) навчально-виховний процес мовної освіти забезпечується ефективним застосуванням традиційних та інноваційних технологій;

6) навчання української мови опирається на українознавство, етнологію, етнокультурологію, етнопедagogіку та етнопсихологію [12, 17].

Як бачимо, ключовим поняттям усіх концептуальних засад лінгводидактики початку XXI ст., виокремлених Марією Пентилюк, є мовна особистість, яку науковець тлумачить як «людину, що володіє виражальними багатствами мови, продукує її в різних життєвих ситуаціях і шанує її, дбає про збереження й розвиток її» [15, 59].

Соціально-політичні, економічні, технологічні, культурні зміни в українському суспільстві, процес реформування вітчизняної освіти, зокрема й мовної, безпосередньо впливають на зміну і самих тенденцій у лінгводидактиці. Приміром, якщо для шкільного курсу української мови 80–90-х рр. XX ст. характерне було «зростання теоретичного рівня його» [4, 3], то на початку XXI ст. помітною стає тенденція до посилення практичного спрямування шкільної мовної освіти – відбувається переорієнтування мовної освіти зі знаннєвого підходу на компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований, які на перше місце висувують не так поінформованість, як уміння за допомогою здобутих знань і набутих практичних умінь та навичок розв'язувати проблеми, що виникають у конкретних ситуаціях. Зокрема, визначаючи концептуальні засади навчання української мови в сучасній школі, Марія Пентилюк наголошує на тому, що, застосовуючи знання з мови, школярі повинні розвивати вміння й навички використання мови для мислення і спілкування [5].

Урахування прогресивних лінгвістичних теорій і концепцій, нових підходів до вивчення мови, в основу яких покладено ідею діяльності та яким властивий динамічний підхід до мови, уможливило Марії Пентилюк визначити найголовніші тенденції сучасної української лінгводидактики, підґрунтя якої становлять когнітивна і комунікативна лінгвістика, лінгвістика тексту і функційна лінгвістика [14, 8]. Кожна з цих наук, на думку вченої, має активний вплив на розвиток теоретичної методики навчання української мови: *по-перше*, на засадах когнітивної лінгвістики успішно розвивається когнітивна

методика, на засадах комунікативної лінгвістики – комунікативна методика; *по-друге*, лінгвістика тексту зумовлює реалізацію в лінгвометодичці принципу текстоцентризму; *по-третє*, функційна лінгвістика спрямовує вивчення мови у функційному аспекті, що передбачає розв'язання питання «Для чого виражено так, а не інакше?», тобто питання про призначення певної мовної одиниці або категорії та її роль у висловлюванні.

Незважаючи на те що Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений Кабінетом Міністрів України (Постанова від 23 листопада 2011 р. № 1392), ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, які реалізовано в освітніх галузях, зокрема в галузі «Мови і літератури», і відбито в результативних складниках змісту базової і повної загальної середньої освіти, сучасна українська лінгводидактика потребує наукового обґрунтування й розроблення методичного супроводу для ефективного втілення й інших підходів до навчання мови. Зокрема, Марія Пентилюк однією з концептуальних передумов навчання української мови вважає пошук нових підходів до навчання мови в школах усіх типів» [8, 43].

Проаналізувавши посібник для вчителів «Методика вивчення української мови в школі» [4] і підручник «Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах» [5], співавтором яких є Марія Пентилюк, констатуємо, що у вітчизняній лінгводидактиці кінця XX – початку XXI ст. виокремлюють такі підходи до навчання української мови:

- *функційно-стилістичний* (засвоєння учнями виражальних можливостей мовних одиниць);
- *когнітивний* (вивчення мовних одиниць як концептів, тобто глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, що є втіленням мотивів та інтенцій автора);
- *комунікативний*, або комунікативно-діяльнісний, функційно-комунікативний (навчання учнів розв'язувати комунікативні завдання з метою оволодіння високим рівнем спілкування українською мовою);
- *соціокультурний*, або українознавчий (вивчення української мови в контексті оновлення й розширення її функцій, зростання інтересу громадян нашої держави до народознавства, української літератури, усної народної творчості, народних звичаїв, традицій тощо);
- *діялісно орієнтований* (ґрунтується на мовленнєвій діяльності, ураховує когнітивні, емоційні та вольові здібності учнів і передбачає формування системи компетентностей);

- *проблемно-пошуковий* (забезпечує безпосередній саморозвиток особистості);
- *системний* (дає змогу використати принцип системності як мисленнєву технологію, що реалізує на практиці принцип цілісного аналізу мовних явищ у складному взаємозв'язку їхнього функціонування);
- *особистісний* (моральне й естетичне та етичне виховання учнів на основі засвоєння мовної системи, виражальних засобів її).

У цьому аспекті варта уваги систематизація підходів до навчання, окреслених у концепціях, співавтором яких є Марія Пентилюк. Зокрема, Концепція когнітивної методики навчання української мови [9] і Концепція навчання української мови в системі профільної освіти [10] відображають діяльнісно-орієнтований, когнітивно-комунікативний, комунікативно-діяльнісний, особистісно орієнтований, соціокультурний, функційно-стилістичний підходи, – спрямовані на реалізацію стратегічно важливої мети шкільної мовної освіти – формування комунікативної компетентності (як ключової і предметної), що «передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення, базовими вміннями і навичками використання мови в різних сферах і ситуаціях» [1, 10].

Визначаючи розвиток української лінгводидактики в контексті Державного стандарту базової і повної освіти в Україні, Марія Пентилюк витлумачує змістові характеристики таких підходів до навчання української мови, як українознавчий (народознавчий), діяльнісно-орієнтований, компетентнісний, комунікативний [12, 19]. Крім цього, учена-лінгводидакт вважає, що традиційно усталені в методиці лінгвістичний, педагогічний, психологічний, моральний, етичний підходи також потребують нового трактування.

Формулюючи основні цілі стандартизованої мовної освіти, Марія Пентилюк наголошує на важливості реалізації трьох підходів: мультилінвізму (просте урізноманітнення вивчення мов), плюрилінгвального підходу (взаємодії мов у свідомості людини і вільне володіння багатьма мовами), діяльнісно-орієнтованого (навчальні дії, що розвивають низку компетентностей) [13, 27].

Розробляючи методику навчання української мови в класах технологічного, природничо-математичного, спортивного напрямів та економічного профілю, М. Пентилюк спільно з О. Горошкіною й А. Нікітіною вважає, що в профільному навчанні мови за рівнем

стандарту має бути реалізовано низку підходів: особистісний, психологічний, психолінгвістичний, загальнодидактичний, системно-лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний, соціокультурний. Особливо вчені-лінгводидакти наголошують на професійно спрямованому підході, який «ураховує експліцитну та імпліцитну професіоналізацію курсу, що забезпечується формуванням стійкої мотивації до вивчення української мови» [17, 8–9].

У вітчизняній лінгводидактиці початку XXI ст. завдяки працям Марії Пентилюк активно почала розвиватися когнітивно-комунікативна методика навчання мови, суб'єктом якої є мовна особистість учня. З огляду на це, на переконання вченої, зростає роль когнітивно-комунікативного підходу [15, 58]. У співавторстві з О. Горошкіною й А. Нікітіною М. Пентилюк концептуально розробила когнітивну методику навчання української мови, мету якої вбачає в опануванні учнями мовних одиниць як концептів – глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, що є втіленням мотивів та інтенцій автора, з метою формування умінь адекватного сприйняття текстової інформації та створення власних висловлювань (усних і писемних) відповідно до комунікативної мети й наміру [9, 5]. До того ж для реалізації когнітивної методики навчання мови провідними підходами, на думку розробників концепції, є соціокультурний, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний підходи, упровадження яких можливе за умови навчання учнів на текстовій основі, оскільки текст є носієм інформації, засобом пізнання довкілля, формування в учнів національно-мовної картини світу.

З огляду на це однією з найбільш перспективних тенденцій у вітчизняній лінгводидактиці, пов'язаною з новими вимогами до змісту, форм і технологій навчання української мови на сучасному етапі, є вивчення мовних одиниць різних рівнів на текстовій основі. У цьому аспекті важливого значення набуває принцип текстоцентризму, що передбачає засвоєння мовних знань, формування вмінь і навичок на основі текстів, усвідомлення структури тексту та функцій мовних одиниць у ньому. Роль тексту виявляється, *по-перше*, у засвоєнні учнями системних знань про мову і формуванні на їхній основі відповідних умінь як засобу пізнання, комунікації і самореалізації; *по-друге*, в опануванні національних і загальнолюдських культурних та духовних

цінностей, норм, що регулюють відносини між поколіннями, націями; *по-третє*, в естетичному й морально-етичному розвитку особистості.

Цю тенденцію реалізовано передусім у змісті чинної навчальної програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Українська мова. 5–9 класи» [6], у якій з-поміж шести основоположних дидактичних і методичних принципів організації вивчення української мови в основній школі виокремлено принцип текстоцентризму (текстотворчості).

Ідея текстової основи навчання стала однією з концептуальних засад і підручників «Українська мова» для 5–9-х класів шкіл із навчанням українською мовою (видавництво «Освіта» і «Видавничий дім “Освіта”»), керівником авторського колективу яких є М. Пентилюк. У підручниках, *по-перше*, текст покладено в основу засвоєння всіх видів мовленнєвої діяльності; *по-друге*, тематику текстів спрямовано на розвиток ерудиції школярів, їхніх особистісних запитів й уподобань, гуманістичного світогляду, етики спілкування й загальної культури; *по-третє*, різноманітне змістове наповнення текстів дає змогу учням визначати функції мовних одиниць у мовленні, розвивати стилістичну вправність тощо; *по-четверте*, текстові вправи аналітичного, креативного й корекційного характеру уможливають формувати в учнів мовленнєво-комунікативні вміння.

Отже, текстоцентризм можна беззаперечно вважати однією з прогресивних тенденцій у сучасній лінгводидактиці.

Безсумнівно, тенденції, окреслені в сучасній лінгводидактиці Марією Пентилюк, відображено і значною мірою конкретизовано в докторських дисертаціях зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова), виконаних за наукового консультування вченої (табл.). Зокрема, уперше обґрунтовано теоретико-методологічні засади методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах III ступеня природничо-математичного профілю в дисертації О. Горошкіної (2005); розроблено концепцію розвитку професійного мовлення студентів нефілологічного профілю вищого навчального закладу й уведено в науковий обіг поняття «професійний менталітет» у дисертації І. Дроздової (2011); розроблено методику комплексного формування в учнів основної школи комунікативної компетентності на засадах перспективності й наступності, що забезпечує неперервність

навчання української мови з урахуванням народнодидактичної навчально-виховної системи й особливостей етнічної психології особистості в дисертації Л. Мамчур (2012); змодельовано методику опанування технологій педагогічного дискурсу майбутніми вчителями-словесниками для формування їхньої дискурсивної компетентності в дисертації А. Нікітіної (2013); науково обґрунтовано теоретичні й методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі з урахуванням нових вимог до мовної освіти в проекції особистісно орієнтованої, проблемної, інтерактивної технологій, технології розвитку критичного мислення в дисертації І. Кучеренко (2015).

Таблиця

Докторські дисертації, виконані за наукового консультування Марії Пентилюк

Шкільна лінгводидактика	Лінгводидактика основної школи	Л. Мамчур	Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи
		І. Кучеренко	Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі
	Лінгводидактика профільної школи	О. Горошкіна	Методика навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах III ступеня природничо-математичного профілю
Вищівська лінгводидактика	Лінгводидактика у ВНЗ філологічного профілю	А. Нікітіна	Наукові засади опанування технологій педагогічного дискурсу майбутніми вчителями-словесниками
	Лінгводидактика у ВНЗ нефілологічного профілю	І. Дроздова	Теоретико-методичні засади розвитку українського професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю

Як бачимо, докторські дисертації за консультування М. Пентилюк охоплюють всі освітні рівні, крім дошкільної й початкової лінгводидактики. Для цих досліджень характерні інтеграція порубіжних галузей знань: філософії освіти, антропології, психолінгвістики, етнопедагогіки й етнолінгвістики, когнітивної лінгвістики й комунікативної лінгвістики, акмеології тощо.

Висновки.

1. Вітчизняна лінгводидактична наука XXI ст. розвивається й оновлюється. Цей процес зумовлений, по-перше, зміною пріоритетів у мовній освіті та зміщенням акцентів на здат-

ність особистості застосовувати знання з мови й набуті практичні вміння й навички в реальному житті. Отже, навчання української мови має бути зорієнтоване на формування й розвиток ключових і предметних компетентностей.

2. Проаналізувавши шкільні і вишівські підручники, навчально-методичні посібники, концепції, навчальні програми, статті, методичні рекомендації, автором або співавтором яких є М. Пентиліук, ми виокремили такі найпрогресивніші тенденції в сучасній методиці навчання української мови:

- формування національно-мовної особистості, якій властиві національний спосіб мислення, національна свідомість і самосвідомість, національний характер, український менталітет, національно-культурна мотивація;

- нове трактування традиційно усталених у методиці підходів, ураховуючи зміни у стратегії й тактиці мовної освіти;

- пошук і реалізація нових підходів до навчання мови в школах усіх типів та у вишівській лінгводидактиці, віддаючи перевагу когнітивній і комунікативній методиці навчання української мови;

- вивчення мовних одиниць різних рівнів на текстовій основі, тобто застосування принципу текстоцентризму, що передбачає засвоєння мовних знань, формування вмінь і навичок на основі текстів;

- розроблення й упровадження ефективних форм, методів, прийомів, засобів, технологій навчання української мови, що відповідають сучасній науковій парадигмі лінгводидактики початку ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>. – [Дата запиту 13.02.2016].
2. Етимологічний словник української мови в 7 т. : Т. 5 (Р–Т) [Текст] / Гол. ред. О. С. Мельничук ; Академія наук Української РСР; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, 2006. – 704 с.
3. *Караванський С.* Практичний словник синонімів української мови : близько 17 000 синонімічних рядів [Текст] / Святослав Караванський. – 2-ге вид., доповн. і опрацьов. – К. : Українська книга, 2004. – 448 с.
4. Методика вивчення української мови в школі [Текст] : посіб. для вчителів / [О. М. Біляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентиліук, Г. Р. Передрій та ін.]. – К. : Рад. шк., 1987. – 248 с.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах [Текст] : [підручник для студентів філологічних факультетів університетів] / [М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман та ін.]; за ред. М. І. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2004. – 400 с.
6. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова; Українська література. 5–9 класи [Текст] / Відп. за випуск К. В. Таранік-Ткачук. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 160 с.
7. Освіта дорослих : Енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. – К. : Основа, 2014. – 496 с.
8. *Пентиліук М. І.* Концептуальні засади навчання рідної мови / М. І. Пентиліук // Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : зб. статей. – К. : Ленвіт, 2011. – С. 43–48.
9. *Пентиліук М. І.* Концепція когнітивної методики навчання української мови [Текст] / М. І. Пентиліук, А. В. Нікітіна, О. М. Горошкіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5–9.
10. *Пентиліук М. І.* Концепція навчання української мови в системі профільної освіти [Текст] / М. І. Пентиліук, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2006. – № 9–10. – С. 76–84.
11. *Пентиліук М. І.* Рідна мова – основа гуманізації освіти / М. І. Пентиліук // Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : зб. статей. – К. : Ленвіт, 2011. – С. 36–42.
12. *Пентиліук М. І.* Розвиток української лінгводидактики в контексті Державного стандарту базової і повної освіти в Україні / М. І. Пентиліук // Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : зб. статей. – К. : Ленвіт, 2011. – С. 16–25.
13. *Пентиліук М. І.* Стандартизація мовної освіти і завдання вчителя-словесника / М. І. Пентиліук // Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : зб. статей. – К. : Ленвіт, 2011. – С. 25–31.
14. *Пентиліук М. І.* Теоретичні орієнтири сучасної української лінгводидактики / М. І. Пентиліук // Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : зб. статей. – К. : Ленвіт, 2011. – С. 6–16.
15. *Пентиліук М. І.* Формування мовної особистості учня – важлива проблема сучасної лінгводидактики / М. І. Пентиліук // Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : зб. статей. – К. : Ленвіт, 2011. – С. 57–63.
16. Словник української мови: в 11 т. [Електронний ресурс] / АН УРСР; Ін-т мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Т. 10. – К. : Наук. думка, 1974. – С. 72. – Режим доступу : sum.in.ua. – [Дата запиту 10.02.2016].
17. Українська мова. 10–11 класи [Текст] : програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів (з українською мовою навчання) : рівень стандарту / уклад. М. І. Пентиліук, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна. – К. : Грамота, 2011. – 48 с.
18. Философский энциклопедический словарь [Текст] / Гл. ред. Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, М. С. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.